

■ ذات برگزاری این جلسات مثبت است

ارسلان فصیحی، از فعالان عرصه کتاب که وی را بیشتر با ترجمه آثار «وهران پاموک» می‌شناسند نزدیک به ۶ سال است که در هیچ‌یک از جلسات نقد و بررسی شرکت نکرده است. وی علت این بی‌علاقگی را شرایطی می‌داند که در سال‌های گذشته در برگزاری این جلسات ایجاد شده و می‌گوید: «با اینکه به دلایلی سال‌هاست در جلسات مذکور شرکت نکرده‌ام اما معتقدم برگزاری چنین برنامه‌هایی اقدامی مثبت به ششم می‌آید. حداقل فایده‌اش این خواهد بود که کتاب به عده‌ای که آن را نخوانده‌اند معرفی می‌شود. گرچه در شرایط فعلی چندان نمی‌توان به تأثیر برپایی آنها در فروش آثار منتشر شده امیدوار شده؛ اما به هر حال با انتشار گزارش برگزاری این جلسه‌ها در رسانه‌ها و نقدهایی که در آنها مطرح شده کتاب‌های مذکور به افراد بیشتری معرفی خواهد کرد. اما اینکه نقاط ضعف و قوت آنها در چیست به یکسری از شاخص‌ها بستگی دارد. شاخص‌هایی همچون اینکه چه فرد افرادی قرار است به عنوان منتقد در این جلسات حاضر شوند. حتی محل برگزاری جلسات نیز از اهمیت بسیاری برخوردار است. البته نمی‌توان در ارتباط با همه این جلسات نظر داد چراکه هر کدام در شرایط و ویژگی‌های متفاوتی برپا می‌شوند.»

فصیحی معتقد است برگزاری برنامه‌هایی از این دست برای کتاب که در عرصه جهانی به رقابت با دیگر وسایل ارتباط جمعی و مشکلاتی دچار شده بسیار مؤثر خواهد بود. وی با تأکید بر همین مسأله می‌افزاید: «مشکلاتی که برای کتاب در رقابت با سایر وسایل ارتباط جمعی ایجاد شده تنها به ایران ختم نمی‌شود و می‌توان گفت که تمام دنیا را در بر گرفته است. از هنگامی که دسترسی به اینترنت و به دنبال آن شبکه‌های اجتماعی نظیر فیس‌بوک، تلگرام، وایبر و... ممکن شده مخاطبان کتاب به اندازه قابل‌توجهی کم شده‌اند. شبکه‌های اجتماعی منجر به کاهش مخاطبان کتاب تا حد بسیار زیادی شده است. اتفاق کمی قبل با کاوه میرعباسی یکی از اهالی کتاب صحبت می‌کردم. به او گفتم که چرا قدری در فضای مجازی کم پیدا شده‌ای؟! گفت من نزدیک یک ماه است که حتی برای کوتاه‌ترین زمان میانه هم به فضای مجازی نمی‌روم. معتقد بود که فضای مجازی منجر به دور شدن وی از مطالعه شده است. این را گفتم که به شما نشان بدهم وقتی وسایل ارتباط جمعی جدید حتی یک مترجم سرشناس را از کتاب دور می‌کند دیگر چه بر سر مخاطبان عادی کتاب آمده است. شما نگاهی به اطرافیان خود ببینید؛ خواهید دید که اغلب آنان سرگرم تلفن همراه، تبلت و... هستند. در چنین شرایطی که مردم در تمام دنیا از کتاب دور شده‌اند عجیب نیست که ببینیم این جلسات نیز با استقبال کمی روبه‌رو می‌شوند.»

وی می‌گوید: آن طور که اهالی قلم معتقدند برگزاری این جلسات تأثیر چندان قابل توجهی در افزایش علاقه‌مندی مردم به کتاب و کتابخوانی ندارد. البته این مسأله نه تنها در ایران بلکه در ارتباط با کشورهای دیگر نیز صدق می‌کند. از همین رو شاید بتوان گفت که یکی از مهم‌ترین کارکرد این جلسات در بهترین شرایط برگزاری آنها کمک به ارتقای کیفی آثار بعدی نویسنده‌ای است که کتاب او نقد می‌شود. از سویی نویسندگان و مترجمان دیگری هم که در این جلسات حضور داشته یا گزارش آنها را خوانده‌اند نیز از نتایج آن بهره خواهند گرفت.

فصیحی در ارتباط با اینکه چرا در این سال‌ها در هیچ یک از جلسات نقد و بررسی کتاب شرکت نکرده‌ام است می‌گوید: «علت اینکه ۶ سال در هیچ‌کدام از این محافل ادبی شرکت نکردم به دوران سختی باز می‌گردد که اهالی قلم در زمان دولت قبل تجربه کردند. متأسفانه در آن دوره هشت ساله بسیاری از کتاب‌ها سلاخی شدند. ممیزی‌ها بسیار سلیقه‌ای و به دور از انصاف انجام می‌شدند و در نتیجه نویسندگان و مترجمان به مرور از ادامه کار خود دلسرد شدند. اغلب وقتی آثارشان مجوز نشر نمی‌گرفت سرخورده می‌شدند و حتی گاه دست از کار می‌کشیدند. محیط فرهنگی به تعطیلی کشیده شده بود و اگر هم فعالیتی انجام می‌شد در بیشتر مواقع یک سبوه بود. در خاطرم هست که از خود من پنج کتاب غیرمجاز نشر شده و یکی از تصور کنید زمانی که فرد انگیزه‌ای برای کار نداشته باشد چطور می‌تواند به فکر حضور در جلسات با هزار سانسور و تغییر روانه بازار شده بوند و مخاطبان علاقه چندانی به مطالعه آنها نداشته‌اند. البته هم‌اکنون حدود ۲ سالی است که شرایط خیلی بهتر شده و یکی از کتاب‌های رد شده من در دوره قبل بالاخره مجوز گرفته و تجدید چاپ هم شده است.»

■ فقدان منتقدان حرفه‌ای آسیبی جدی در عرصه کتاب

شاید بتوان گفت یکی از دلایل مهمی که جلسات نقد و بررسی کتاب در کشورمان طی سال‌ها دارنده اما باید دید که خروجی که از آن ساخته‌اند، به این مسأله باز می‌گردد که عرصه کتاب از فقدان منتقدان حرفه‌ای رنج می‌برد. البته افراد بسیاری هستند که ادعای منتقد بودن دارند اما باید دید که خروجی که از آن قفدر منطبق بر استانداردهای نقد است! فصیحی هم معتقد است که عرصه کتاب و بویژه حوزه ادبیات از فقدان مترجمان مجرب و حرفه‌ای رنج می‌برد. وی در همین

برگزاری جلسه نقد و بررسی کتاب در تهران

■ مریم شهبازی

مخفل‌های ادبی اغلب به دلایل مختلفی برپا می‌شوند. گاه بهانه این‌ دورهم جمع شدن‌های اهالی قلم و علاقه‌مندان به ادبیات، بزرگداشت یکی از بزرگان این حوزه می‌شود و گاهی هم بهانه‌ای برای خوانش شعر، داستان یا نمایشنامه. البته هر از چندی هم بهانه‌شان برگزاری جلساتی می‌شود که از آنها با عنوان جلسات نقد و بررسی کتاب یاد می‌شود. جلساتی که در آنها جمعی از نویسندگان، مترجمان و علاقه‌مندان گردهم آمده و درباره نقاط ضعف و قوت اثری مشخص با مدیریت یک یا چند منتقد صحبت خواهند کرد. البته اغلب ما می‌دانیم که جلسات نقد و بررسی آثار چگونه جلساتی هستند و در حالت آرمانی آنها به چه بهانه‌ای برگزار می‌شود. اما مسأله‌ای که گزارش

■ سهیل محمودی:

یکی از مهم‌ترین نقاط ضعف در برگزاری این جلسات بی‌توجهی به بحث مادیات در آنها است. اینکه از منتقد دعوت شود به عنوان یکی از ارکان اصلی در جلسه شرکت کند اما به وی مبلغ بسیار ناچیزی تعلق پیدا کند اقدامی حرفه‌ای نیست؛این‌بار این چندان عجیب نیست اگر رد پای منتقدان حرفه‌ای را کمتر در این جلسات ببینیم

سهیل محمودی

که برگزاری جلسات نقد و بررسی کتاب حتی در شرایطی که نقدهای متعددی به آن وارد است باز هم برای کتاب و اهالی‌اش خوب است. وی تصریح می‌کند: «در سال‌های اخیر یکی- دو اقدام باب شده که هر دو بسیار پستندیده هستند. یکی برپایی مراسم برای رونمایی از کتاب‌های منتشر شده بر گزار دیگری هم همین جلساتی است که شما حضور در این جلسات نشان می‌دهند چراکه اساساً می‌کنند با برنامه جدی‌تری روبه‌رو هستند. پیشنهاد من به برگزارکنندگان جلسات مذکور این است که اگر به دنبال نتیجه‌بخشی کار خود و از طرفی جذب مخاطبان هستند به این نکته توجه کنند که محل برگزاری این جلسات از اهمیت بسیاری برخوردار است. برای خود من بارها پیش آمده که برای جلسه‌ای دعوت شده‌ام که در طبقه چندم یک ساختمان قدیمی در محل و برخورد است. برای خود من بارها پیش آمده که در جلسات مذکور مدیریت با نظم و ترتیبی در نرفته‌ام! از بحث منتقدان که بگذریم در جلسات مذکور اغلب مدیریت با نظم و ترتیبی نیز وجود ندارد که این هم یکی از آسیب‌ها به شمار می‌آید و حتی منجر به رسانه‌ای نشدن خروجی آنها هم می‌شود.»

■ مبلغی ناچیز به عنوان دستمزد برای منتقدان حرفه‌ای نیست

با وجود آنکه اهالی قلم اغلب به نحوه برگزاری جلسات مذکور نقد دارند اما معتقدند که نفع برگزاری این جلسات حتی به شیوه فعلی بیشتر از تعطیل کردن آنها به علت اشکالات وارد شده است. **سهیل محمودی**، شاعر، نویسنده و منتقد ادبی هم معتقد است

■ ارسلان فصیحی:

نقد و بررسی تأثیر چندانی در افزایش علاقه‌مندی مردم به کتابخوانی ندارد. این مسأله نه تنها در ایران بلکه در کشورهای دیگر نیز صدق می‌کند. از همین رو باید گفت که یکی از مهم‌ترین کارکردهای این جلسات در بهترین شرایط برگزاری آنها کمک به ارتقای کیفی آثار بعدی نویسنده‌ای است که کتاب او نقد می‌شود

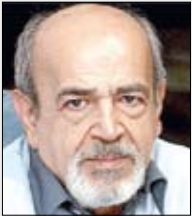
ارسلان فصیحی

به دلیل همان بحث حمایتی که به آن اشاره شد چنین امکانی فراهم نیست.» برگزاری این جلسه‌ها دخالت‌کنند. اصلاً این جلسات نقد و بررسی به حمایت‌های مادی و معنوی نیاز است تصریح می‌کند: «معتقدم سازمان‌ها و ارگان‌هایی همچون وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و نهاد کتابخانه‌های عمومی باید به افراد و تشکل‌هایی که خواهان برگزاری این جلسات هستند یاری برسانند. البته این حمایت نباید به گونه‌ای باشد که شکل دخالت در امور برگزاری آنها را پیدا کند. به عنوان نمونه نیازی نیست که سرای اهل قلم و خانه کتاب به طور مستقیم در برگزاری این جلسه‌ها دخالت کنند. اصلاً این دخالت مستقیم چندان خوشایند مخاطبان نیست و حتی گاهی در جذب آنان تأثیر معکوس می‌گذارد. خود من در هشت سال گذشته حتی یک بار هم پایم به خانه کتاب و سرای اهل قلم نرسیده‌ام به دلیل سیاست‌های دولت قبل در این هشت سال خودم را مقید به این کرده که به هیچ کدام از برنامه‌های این قبیل مراکز نروم. ای کاش مسئولان کاری کنند تا نیروی متخصص و امکانات مادی در اختیار تشکل‌هایی که از اعتبار کافی در میان مخاطبان برخوردار هستند قرار بگیرد.»

شاید بتوان گفت یکی از مهم‌ترین نقاط ضعف در برگزاری این جلسات بی‌توجهی به بحث مادیات در آنها است. اینکه از منتقد دعوت شود به عنوان یکی از ارکان اصلی

■ بهروز بهزادی:

متأسفانه هنوز در میان اهالی رسانه آن طور که باید و شاید به کتاب بها داده نمی‌شود. از سوی دیگر اغلب این جلسات نقد و بررسی کتاب نیز در شرایطی برگزار می‌شوند که از سطح کیفی چندان مطلوبی برخوردار نیستند. در این زمان اهالی رسانه توجه می‌دهند به جای انتشار خبرهای دیگر ناچار به نوشتن می‌پردازند

بهروز بهزادی

در جلسه شرکت کند اما به وی مبلغ بسیار ناچیزی تعلق پیدا کند اقدامی حرفه‌ای نیست؛این‌بار این چندان عجیب نیست اگر رد پای منتقدان حرفه‌ای را کمتر در این جلسات ببینیم

این منتقد و شاعر در این باره می‌افزاید: «باید به این مسأله توجه کنیم که یک منتقد حرفه‌ای در تمام دنیا زندگی خود را از این طریق سپری می‌کند. برای وی مطالعه آثار و حضور در جلسات نقد و بررسی به عنوان یک شغل به حساب می‌آید. بنابراین عجیب نیست اگر ببینیم در کشور ما منتقدان حرفه‌ای چندان به این کار تمایل نشان نمی‌دهند. اصلاً چرا راه دور برویم خود شما و همکاران‌تان زمانی که به نویسنده‌ای حرفه‌ای سفارش مطلبی بدهید به طور حتم به او حق‌التحریر می‌دهید، اما اگر این کار را نکنید دیگر آن فرد حاضر به نوشتن برای نشریه شما نمی‌شود. در ارتباط با نقد هم همین گونه است. شما اگر به دنبال کار جدی هستید نباید با نگاه رفاقتی جلو بروید. به عقیده من نهادهایی مثل کتابخانه ملی، انجمن شاعران و انتشاراتی‌های بزرگی همچون انتشارات علمی- فرهنگی، مراکز علمی همچون دانشکده ادبیات باید امکان برپایی جلسات نقد و بررسی کتاب را داشته باشند. بسیاری از محل‌هایی که به آنها اشاره شد در مقایسه با ساختمان‌های دولتی- آموزشی که انعکاس اعتبار لازم برای جذب علاقه‌مندان برخوردار

هستند. از همین رو طیف وسیع‌تری از مخاطبان در این جلسات حضور پیدا خواهند کرد. بنابراین بهتر است دولت به جای دخالت مستقیم تنها به حمایت و تقویت تشکل‌هایی خصوصی بپردازد.» اگر پای گفته‌ها و درد دل اهالی کتاب بنشینید متوجه خواهید شد حق‌التالیف و حق کپی رایت در کشور بسیار ناچیز است، آنچنان که در شرایط فعلی اگر هم به منتقدی دستمزد پرداخت شود آنقدر کم خواهد بود که او قادر به امرار معاش خود از این راه نخواهد بود. از همین رو به‌ندرت می‌توان در کشورمان به نویسندگان و مترجمانی برخورد که نوشتن شغل نخست آنان باشد. اغلب آنان در کنار شغل دیگری به نوشتن می‌پردازند تا در امرارمعاش خود در نمانند. در چنین شرایطی کار در حوزه تحقیق و پژوهش قدری سخت‌تر است و اگر قرار باشد همان دستمزد ناچیز نیز به آنان پرداخت نشود دیگر هیچ فردی به عرصه قلم قدم نخواهد گذاشت.

محمودی در ارتباط با وضعیت جلسات نقد و بررسی در دهه‌های ۴۰ و ۵۰ و مقایسه آن با زمان فعلی می‌گوید: «این جلسات در گذشته نیز به همین صورت بوده می‌شدند و این‌طور نیست که گمان کنیم آن زمان بهتر بوده است. اگر به یادداشت‌های بزرگانی نظیر جلال‌الدین احمد و هدایت نیز رجوع کنید و در دل‌های آنان را بخوانید متوجه این مسأله خواهید شد که بنای این جلسات از اول به همین صورت بوده است. از سویی شاید بد نباشد در کیم رونقی این جلسات به دایره جغرافیایی محدود مخاطبان فارسی زبان نیز اشاره کنیم. اگر تمام فارسی زبانان کشور خردمان و کشورهای همسایه را جمع کنیم، فکر می‌کنید عدد حاصل چقدر پرشور شد، شما همین مسأله را برای آثار انگلیسی زبان در نظر بگیرید. به طور قطع انتشار نتیجه حاصل از جلسات مذکور در رسانه‌های متعدد وقتی دایره جغرافیای زبان آن گسترده‌تر باشد با بازتاب بسیار گسترده‌تری نیز روبه‌رو خواهد شد. از سوی دیگر بخشی از بی‌توجهی به جلسات مذکور از این مسأله ناشی می‌شود که تعداد کتابخوانان در میان مردم ما بسیار کم است. از چنین مردمی با چنین سرانه مطالعه‌ای که نمی‌توان انتظار حضور پرشور در جلسه‌های نقد و بررسی را داشت. با تکیه به چنین مواردی نمی‌توان تسمام تقصیر و اشکال‌های این جلسات را به گردن منتقد، گردانندگان جلسات مذکور و حتی کتاب و صاحبان آثار انداخت. مشکل اصلی این است که کتابخوان نداریم و بحث نقدهایی که به جلسات نقد و بررسی وارد است در مراحل بعد جای می‌گیرد.»

نحوه برگزاری جلسات نقد و بررسی تنها یک سوی ماجرای اثر بخشی آنها به شمار می‌آید. بخش دیگری که در این رابطه از تأثیر بسیاری هم برخوردار است، نحوه انعکاس خبرها و گزارش‌های مرتبط با برپایی آنان است. حال در چنین شرایطی که انعکاس خبری این رویدادهای فرهنگی از اثر بخشی

بالایی برخوردار است اغلب رسانه‌های کشور علاقه چندانی به انتشار آنها نشان نمی‌دهند. اگر هم خبری در این باره میهمان صفحات رسانه‌های مذکور در رسانه‌های مکتوب یا اینترنتی شود بسیار کوتاه و گزینش شده خواهد بود.

■ چرا بی غفلت رسانه‌ها از انعکاس خبرهای این جلسات

سری به مطالب منتشر شده در رسانه‌ها که بنزید در اغلب آنها به موضوع مورد توجه ما در این گزارش کمتر پرداخته می‌شود. در اغلب آنها فضای قابل توجهی به انعکاس مطالب مرتبط با برگزاری جلسات نقد و بررسی کتاب اختصاص داده نمی‌شود، البته این مسأله بیشتر در فضای رسانه‌های مکتوبی همچون روزنامه‌ها برد بیشتری دارد، چراکه رسانه‌های دنیای مجازی همچون خبرگزاری‌ها به دلیل برخورداری از فضایی بدون محدودیت در صورت تمایل و سازگاری با اهداف و سیاست‌های رسانه خود توان انتشار اخبار متعدد را دارند. با وجود این حتی رسانه‌ها نیز به انعکاس گزارش خبری کامل این جلسات تنها در صورتی می‌پردازند که سخنرانان از میان چهره‌های شناخته شده در عرصه کتاب باشند. در غیر این صورت اگر قصد انعکاس خبرهای مذکور را داشته باشند به انتشار خبر کوتاهی از آنها اکتفا می‌کنند.

بهروز بهزادی، جانشین مدیر مسئول و عضو شورای سیاستگذاری روزنامه اعتماد در ارتباط با اینکه چرا پوشش خبری جلسات نقد و بررسی کتاب اغلب مورد غفلت رسانه‌های کشور قرار می‌گیرند، می‌گوید: «درباره علت بی‌توجهی رسانه‌ها به موضوعی که از آن پرسیدید می‌توان به دو دلیل عمده اشاره کرد: نخستین دلیلی که شاید بتوان به آن اشاره کرد این است که متأسفانه هنوز در میان اهالی رسانه آن طور که باید و شاید به کتاب بها داده نمی‌شود. از سوی دیگر اغلب این جلسات نقد و بررسی کتاب نیز در شرایطی برگزار می‌شوند که از سطح کیفی چندان مطلوبی برخوردار نیستند. به طور قطع زمانی که جلسات مذکور چنین اوضاع و احوالی داشته باشند اهالی رسانه که روزانه با تعداد قابل توجهی از خبرها روبه‌رو هستند ترجیح می‌دهند به جای انتشار خبر جلساتی که از کیفیت محتوایی چندانی برخوردار نیستند خبرهای دیگر را جایگزین آنها سازند.»

بهزادی که سابقه بیش از چهل سال فعالیت در رسانه‌های مکتوب و دیداری- شنیداری را دارد در ادامه می‌افزاید: «البته نباید فراموش کرد مواردی که در ارتباط با دلایل بی‌توجهی رسانه‌ها در انتشار خبر و گزارش‌های مرتبط با جلسات نقد و بررسی کتاب به آن اشاره شد از نبود فرهنگ کتابخوانی در میان مردم کشورمان ناشی می‌شود. متأسفانه مردم ما هنوز به ضرورت کتاب و کتابخوانی بخش‌های مختلف زندگی خود پی نبرده‌اند. این نبود فرهنگ هم تنها به قشر خاصی اختصاص ندارد و در میان تمام قشرهای مردم هم جاری دیده می‌شود. به هر حال اهالی رسانه‌ها و مطبوعات هم از دیگر قشرهای مردم جدا نیستند و طبیعی است که آنان نیز هنوز به اندازه کافی پیی به ضرورت بها دادن به مطالب مرتبط با کتاب و موضوعی که شما به طور مستقیم به آن اشاره کردید نبرده باشند.»

وی معتقد است بخشی از این بی‌توجهی به کتاب و کتابخوانی از تصوراتی ناشی می‌شود که در گذشته در فرهنگ مردم نست به کتاب وجود داشته و می‌گوید: «اگر به تفکرات غالب در نسل‌های قبل و دوران کودکی پدر-بزرگ و مادر-بزرگ‌هایمان توجه کنید به تصورات متفاوتی درباره مطالعه برخورد خواهید خورد. همان‌گونه که به احتمال بسیار می‌دانید در گذشته تفکر چندان خوبی درباره کتاب و افرادی که به آن علاقه‌مند هستند وجود نداشت. اغلب مادر و پدراها گمان می‌کردند که اگر فرزندان آنان به سراغ کتاب بروند گمراه شده و حتی ممکن است دچار فساد اخلاقی شوند! چه بسا به دنبال همین تفکراتی که ریشه در گذشته‌ها دارد سازمان‌ها و وزارتخانه‌هایی همچون وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی نیز شروع به ممیزی کتاب‌هایی که قصد انتشار آنها را داشتند کردند.»

بهزادی معتقد است در جامعه‌ای که چنین پیش زمینه‌ای وجود دارد و از سوی کتاب‌ها قبل از انتشار باید ممیزی شوند چندان دور از انتظار نیست که اگر ببینیم ترجیح نسل‌های جوان‌تر به این است که بیشتر به سراغ فضای مجازی بروند تا کتاب‌های چاپی به شکل سنتی آن. به عقیده بهزادی در شرایط فعلی اگر مسئولان خواهان آشتی مردم با کتاب هستند باید به فکر اقداماتی بنیادی از جمله حذف ممیزی کتاب‌ها باشند. تا وقتی که اعتماد مردم دوباره به سوی صنعت نشر جلب نشود برگزاری جلسات نقد و بررسی نیز فایده چندان ناخواهند داشت و کمتر فردی علاقه‌مند به شرکت در آنها خواهد بود. از سوی دیگر جلسات نقد و بررسی کتاب نیز باید با در نظر گرفتن استانداردهای لازم برپا شوند تا مخاطبان گمان نکنند که حضور در آنها تنها اتلاف وقت به شمار می‌آید. البته این مسأله در ارتباط با همه جلسات نقد و بررسی صدق نمی‌کند و نمی‌توان نقدهای موجود را به تنگ تک آنها نسبت داد. با وجود این مشکلاتی که به برخی از آنها اشاره شد در جلسات نقد و بررسی کتاب دیده می‌شود و به گفته اهالی قلم و مطبوعات منجر به دور شدن مردم از آنها شده است.